

Elżbieta Kaczmarska

Instytut Sławistyki Zachodniej i Południowej

Wydział Polonistyki

Uniwersytet Warszawski

Mít rád czy *milovat*? O czeskiej miłości po polsku

1. Wstęp

Czeskie czasowniki wyrażające stany psychiczne sprawiają wiele trudności w procesie przekładu na język polski¹. Wiąże się to przede wszystkim z problemem niemożności wyrażenia dokładnie tej samej treści w języku wyjściowym i języku docelowym². Często też jednak nie wiemy, co dokładnie tą przekładaną treścią ma być, ponieważ nie jesteśmy w stanie ustalić znaczenia danej jednostki w języku wyjściowym (tu – w czeskim), a w konsekwencji – zrealizować jej poprawnie w języku docelowym (tu – w polskim)³. W ustaleniu znaczenia konkretnej jednostki pomagają na ogół klasyczne, papierowe słowniki. Jednak w niektórych sytuacjach i one są bezsilne; w przypadkach wieloznaczności oczekivalibyśmy podania przykładów użycia poza wymienieniem samych ekwiwalentów, jednak z racji swoich naturalnych ograniczeń słowniki te często nie oferują takiej możliwości⁴. W naszym badaniu odwołamy się więc do przykładów z korpusu równoległego

¹ Temat dotyczący analizy materiału dwujęzycznego bywa zapowiedzią badania konfrontatywnego, w którym porównywane są np. jednostki leksykalne i ich znaczenia, wcześniej opisane oddzielnie dla każdego analizowanego języka. Niniejsze badanie nie pretenduje do miana takiej analizy. Koncentrujemy się na czeskich jednostkach oraz na tym, jak są rozumiane przez osobą polskojęzyczną i jak są przekładane na język polski. Wykorzystujemy w tym celu korpus równoległy, który oferuje szeroką gamę ekwiwalentów. Badamy też otoczenie badanych jednostek czeskich oraz otoczenie ich polskich ekwiwalentów.

² W kwestiach tych wypowiedało się wielu autorów – por. Lewandowska-Tomaszczyk 1984, 2013; Wierzbicka 1971.

³ Czasowniki wyrażające stany psychiczne są często wieloznaczne, czasem trudno ustalić, co niektóre z nich znaczą, trudno je przełożyć, a w trakcie samego przekładu tracimy część znaczenia – więcej na ten temat w: Kaczmarska 2013.

⁴ Większymi możliwościami teoretycznie dysponują słowniki i translatory elektroniczne oraz słowniki umieszczone w Internecie w postaci plików (np. *Czesko-polski słownik tematyczny dla uczniów i studentów* autorstwa Dariusza Sieczkowskiego i Aleny Wolfowej – <http://stodolni.org/wp-content/uploads/2013/09/slowniktematyczny.pdf>). Popularny portal Glosbe (<https://pl.glosbe.com/cs/pl/>) oferuje dwa odpowiedniki dla jednostki *mít rád* – *lubić* i *podobać się*, czyniąc ją tylko pozornie bardziej jednoznaczną, ponieważ obok ekwiwalentów widnieje synonim – *milovat*. Natomiast w zamieszczonych tam przykładach znajdujemy również takie ekwiwalenty jak: *być czułym na czyimś punkcie*, *kochać* i in. Translatory automatyczne obsługujące język polski i czeski nie są idealnym źródłem ekwiwalentów. Np. działający na zasadzie translatora (a nazwany słownikiem) portal Tri-Lite (<http://www.cz-pl.tri-lite.pl/>) tłumaczy *milovat* jako *miłość*, a *mít rád* jako *jak*. Podobnie funkcjonuje portal Etranslator (<http://www.etranslator.ro/pl/czeski-polski-online-tlumacz.php>), który zarówno *milovat*, jak i *mít rád* przekłada jako *miłość*.

InterCorp (Čermák, Rosen 2012; Kaczmarska, Rosen 2014b; Rosen, Vavřín 2014). Na podstawie tego korpusu dokonamy analizy dwóch fraz czeskich – *mít rád* i *milovat* – oraz spróbujemy ustalić ich polskie ekwiwalenty. Analiza korpusowa uzupełniona będzie wynikami ankiety przeprowadzonej wśród rodzimych użytkowników języka czeskiego w Libercu w grudniu 2013 roku. Odniesiemy się również do znaczeń słownikowych czeskich jednostek i ich proponowanych odpowiedników. Celem naszego badania jest próba odpowiedzi na pytanie, jak badane czeskie jednostki może rozumieć osoba, dla której językiem ojczystym jest język polski i jak są one przekładane na język polski. Odpowiedź na te pytania powinna przybliżyć nas jednocześnie do adekwatnego ekwiwalentu w języku polskim.

2. InterCorp

Materiał przekładowy wykorzystany w tym artykule pochodzi z korpusu równoległego InterCorp. Korpus ten powstał w roku 2005 jako projekt Uniwersytetu Karola w Pradze i jest częścią Czeskiego Korpusu Narodowego. Jest to ciągle rozbudowywany, synchroniczny korpus paralelny, zawierający różne pod względem stylistycznym i gatunkowym teksty (beletrystyka, teksty publicystyczne, administracyjne) w 38 językach (stan na marzec 2015)⁵. InterCorp dostarcza danych między innymi do badań gramatycznych, leksykograficznych oraz translatorskich⁶. InterCorp jako korpus paralelny umożliwia również równoległą ekscerpcję kilkujęzycznego materiału, dzięki której wygenerowaliśmy pary ekwiwalentów poddanych analizie w tym badaniu, co było pierwszym etapem analizy.

3. Analiza

⁵ W korpusie InterCorp jest aktualnie w sumie 1390 milionów słów. Ekwiwalentne teksty są pofragmentowane i wiązane (termin „wiązanie tekstów” za: Lewandowska-Tomaszczyk 2005). Dostępna aktualnie online wersja 7 InterCorpu dysponuje wiązaniem segmentów na poziomie zdania, otagowaniem morfologicznym (tzn. określenie na podstawie kontekstu, jaką formę realizuje dane wystąpienie słowa, np. przypadek, rodzaj, liczba) oraz lematyzacją (dla każdego słowa tekstowego program wskazuje opisującą ją jednostkę słownika morfologicznego, innymi słowy sprowadzamy grupę wyrazów stanowiących odmianę danego wyrażenia (wyrazu) do wspólnej postaci, umożliwiającą traktowanie ich wszystkich – również przy przeszukiwaniu korpusu – jako te samo słowo). Wiązanie segmentów na poziomie zdania, tagowanie i lematyzacja dostępne były także w poprzednich wersjach InterCorpu; trzeba jednak zauważyć, iż funkcje te nie są dostępne dla wszystkich języków. InterCorp może być przeszukiwany przez trzy interfejsy: Park, NoSketch Engine i najnowszy Kontext. Źródło i dostęp www.korpus.cz/intercorp.

⁶ Na temat możliwości wykorzystania InterCorpu: Čermák i Koček, red., 2010; Kaczmarska i Rosen 2013b; Kaczmarska i Rosen 2014b. Por. też: <http://www.korpus.cz/intercorp/?req=doc:uvod> (dostęp: 16.10.2013).

Wstępnym etapem analizy było wspomniane wygenerowanie par ekwiwalentów dzięki automatycznej ekstrakcji⁷ z czesko-polskiej części InterCorpu⁸. W wyniku tej ekstrakcji powstała lista par ekwiwalentów (licząca 528 tysięcy haseł dwujęzycznych) tworząca swego rodzaju słownik⁹. Na podstawie tegoż słownika byliśmy w stanie ustalić całe łańcuchy ekwiwalentów poszczególnych leksemów¹⁰; takie zestawy odpowiedników mogłyby być cennym narzędziem dla tłumaczy, na co dzień rozwiązujących problemy związane z koniecznością kontekstowego dostosowania ekwiwalentu. Poniższa tabelka prezentuje przykład takiego szeregu ekwiwalentów (podane są tylko najczęstsze ekwiwalenty wraz z liczbą bezwzględną poświadczeń) dla czeskiego leksemu *láska*:

<i>láska</i> (2676)							
2118	<i>miłość</i>	21	<i>umilować</i>	5	<i>ukochany</i>	3	<i>serce</i>
120	<i>láska</i>	17	<i>romans</i>	4	<i>drogi</i>	3	<i>ukochać</i>
71	<i>miłosny</i>	12	<i>czułość</i>	4	<i>uczucie</i>	2	<i>afekt</i>
66	<i>książęcy</i>	9	<i>przywiązać</i>	3	<i>czule</i>	2	<i>dziewczyna</i>
47	<i>kochać</i>	7	<i>lubić</i>	3	<i>láska</i>	2	<i>historia</i>
34	<i>uczuc</i>	6	<i>miłostka</i>	3	<i>miłować</i>	2	<i>litość</i>
33	<i>pieścić</i>	5	<i>kochanek</i>	3	<i>miły</i>	2	<i>pieszczotliwy</i>
32	<i>kochany</i>	5	<i>kochanie</i>	3	<i>przywiązanie</i>	2	<i>radość</i>

Tabela 1. Najczęstsze polskie ekwiwalenty czeskiego leksemu *láska* (na podstawie słownika wygenerowanego z czesko-polskiej części korpusu InterCorp) wraz z liczbą określającą ilość poświadczeń

⁷ Automatyczna metoda ekstrakcji wymagała wykorzystania narzędzia GIZA++, które jest wolno dostępnym programem, wytworzonym w celu statystycznego przekładu maszynowego i który zawiera moduł wiązania segmentów na poziomie wyrazu (word-to-word alignment). Ekstrakcję słownika przeprowadził dr Alexandr Rosen. Por. także: <http://www.statmt.org/moses/giza/GIZA++.html>; Och i Ney 2003. Metoda generowania słownika z korpusu równoległego wykorzystywana była też w pracach: Skoumalova 2008; Jirasek 2011.

⁸ Algorytm działania zacierpnęliśmy z wcześniejszego – pilotażowego badania: Kaczmarek i Rosen 2013b. Wykorzystany był również w kolejnych badaniach: Kaczmarek 2013; Kaczmarek i Rosen 2013a, 2014a; Kaczmarek i in. 2014.

⁹ „Nie jest to jednak standardowy słownik, zawierający wyłącznie ekwiwalenty. Zastosowana metoda automatyczna sprawiła, iż wśród odpowiedników znajdowały się sporadycznie również znaki interpunkcyjne lub przypadkowe wyrazy. Słownik można „oczyszczyć” metodą półautomatyczną, co zostało przeprowadzone dla analizowanych jednostek” – Kaczmarek 2013. Por. też Jirasek 2011; Skoumalová 2008.

¹⁰ Łańcuchy ekwiwalentów – por. Lewandowska-Tomaszczyk 1984, 2013.

Korzystając z wygenerowanych zestawów ekwiwalentów oraz słowników tradycyjnych i danych ankietowych, postaramy się odkodować znaczenie czeskich jednostek *mít rád* i *milovat* i znaleźć dla nich adekwatne polskie odpowiedniki w określonych kontekstach.

3.1. Co znaczy *mít rád*?

Najpopularniejszy słownik czesko-polski (Siatkowski, Basaj 2002) przedstawia trzy tłumaczenia tej jednostki¹¹: *kochać*, *lubić*, *przepadać za czymś*¹². W wielu kontekstach potrafimy wskazać, o które znaczenie chodzi. W poniższych przykładach¹³ jako ekwiwalent zaakceptowalibyśmy w zasadzie zarówno *lubić*, jak i *przepadać za czymś*, np.:

Katolíci mají rádi mrtvolý.

‘Katolicy kochają trupy’¹⁴

On má rád milosrdné lidi.

‘On lubi miłosiernych ludzi’¹⁵

Pan Míla má rád fyziku, elektriku, stroje [...]

‘Pan Miłek lubi fizykę, elektryczność, maszyny’¹⁶

Są jednak przykłady, które sprawiają większe trudności. Chodzi o sytuacje, w których danej frazie musimy nadać znaczenie *lubić* albo *kochać*; rozbijamy tym samym „fasadę” wieloznaczności. Decydując się jednak na jeden z ekwiwalentów, możemy zmienić intencję tekstu oryginalnego. Np.:

[...] *takže si vysvětlovala jeho zamlklost tím, že ji přestal mít rád.*

‘jego milczenie interpretowała zatem jako dowód na to, że już jej nie kocha.’¹⁷

¹¹ Słownik ten oddaje znaczenia zgromadzone w słowniku języka czeskiego: *mít rád* – (1) (*koho*, 4. p.) *pociťovat k někomu náklonnost, lásku*; **milovat 2, 1**; (2) (*koho, co*) *mít v oblibě*; **milovat 3**: *má rád své přátele; ti dva se nemají (příliš) rádi je mezi nimi vzájemná nevraživost; – mají se rádi a budou se brát; – má rád klid, veselou společnost; má ráda hory, své rodiště; má rád černou kávu; má rád přímé jednání považuje za správné; ♦ mají se rádi jako pes s kočkou, nesnášejí se; mít někoho rád jako veš v kožichu, jako lišku v kurníku, jako valach hřibě aj., velmi nerad; kdo haní, rád má (přísloví); co nemáš rád sám, nečň druhému (n. jiným); ob. můžete nás mít rádi, mohli byste nás mít rádi, mějte nás rádi (odmítnutí), dejte nám pokoj. W definicjach pojawia się inny czasownik – *milovat*, o którym szerzej w dalszej części artykułu. Zob. <http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=r%C3%A1d&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>*

¹² Czasowniki *lubić* i *przepadać za czymś* możemy traktować w zasadzie jako synonimy, różniące się nieco intensywnością i stylem.

¹³ Wszystkie przykłady pochodzą z korpusu równoległego InterCorp. Każdy przykład opatrzony jest danymi bibliograficznymi (symbol tekstu w korpusie: autor; tytuł oryginału, miejsce i rok wydania / tytuł przekładu, autor przekładu, miejsce i rok wydania).

¹⁴ Durych-Bloudeni: Durych, Jaroslav; *Bloudění*, Brno 1993 / *Zbłąkani*, tłum. Maria Erhartowa, Kraków 1959.

¹⁵ Durych-Bloudeni: Durych, Jaroslav; *Bloudění*, Brno 1993 / *Zbłąkani*, tłum. Maria Erhartowa, Kraków 1959.

¹⁶ Fuks-SpalovacMrtvol : Fuks, Ladislav; *Spalovač mrtvol*, Praha 1983 / *Palacz zwłok*, tłum. Janusz Anderman, Tadeusz Lis, Kraków 1979.

¹⁷ Kundera-Nesmrtelnost: Kundera, Milan; *Nesmrtelnost*, Brno, 1993 / *Nieśmiertelność*, tłum. Marek Bieńczyk, Warszawa 2008.

Já se neskřívám tím, že tě mám rada.

‘Ja nie ukrywam miłości do ciebie.’¹⁸

Ale pak se zdálo, že mě má rád.

‘Ale potem wydawało mi się, że mnie kocha’¹⁹

Niebezpieczeństwo zmiany znaczenia wobec tekstu oryginału jest duże, dlatego warto przeprowadzić proste badanie statystyczne, które wskaże, jak często analizowana fraza poświadczona jest w korpusie równoległym z tłumaczeniem „lubić”, a jak często w przekładzie na „kochać”. Korzystamy w tym celu z wygenerowanego wcześniej słownika. W poniższej tabelce przedstawiamy wyniki wraz z liczbami bezwzględnymi.²⁰

<i>mít rád</i>			
polskie odpowiedniki czeskiej jednostki <i>mít rád</i>		czeskie odpowiedniki polskiego leksemu <i>lubić</i>	
1847	<i>lubić</i>	1847	<i>rád</i>
793	<i>chcieć</i>	162	<i>líbit</i>
667	<i>woleć</i>	50	<i>milovat</i>
554	<i>dobrze</i>	41	<i>mít</i>
549	<i>chętnie</i>	30	<i>oblíba</i>
511	<i>kochać</i>	28	<i>snášet</i>
441	<i>cieszyć</i>	27	<i>oblíbený</i>
110	<i>by</i>	20	<i>potrpět</i>
110	<i>ciekawy</i>	16	<i>zamlouvat</i>
110	<i>raczej</i>	14	<i>bavit</i>
110	<i>zadowolony</i>	14	<i>oblíbit</i>
64	<i>rad</i>	11	<i>chtít</i>

Tabela 2. Najczęstsze polskie ekwiwalenty czeskiego leksemu *mít rád* oraz najczęstsze czeskie ekwiwalenty polskiego czasownika *lubić* (na podstawie słownika wygenerowanego z czesko-polskiej części korpusu InterCorp) wraz z liczbą określającą ilość poświadczeń

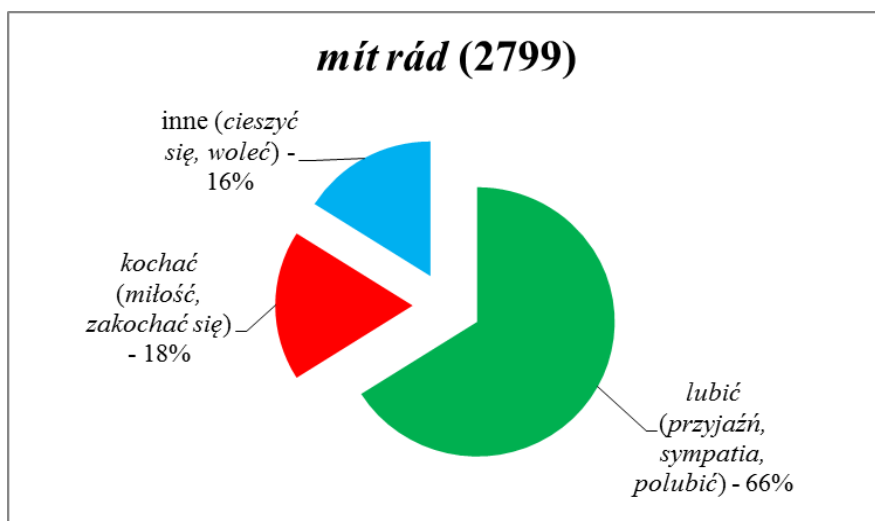
Badanie statystyczne ukazuje, iż jako odpowiednik czeskiej frazy *mít rád* czasownik *lubić* występuje prawie trzykrotnie częściej niż czasownik *kochać*. Wynik ten powtarza też

¹⁸ Kundera-Nesmrtelnost: Kundera, Milan; *Nesmrtelnost*, Brno, 1993 / *Nieśmiertelność*, tłum. Marek Bieńczyk, Warszawa 2008.

¹⁹ Durych-Bloudeni: Durych, Jaroslav; *Bloudění*, Brno 1993 / *Zbłąkani*, tłum. Maria Erhartowa, Kraków 1959.

²⁰ Lewa strona tabelki przedstawia najczęstsze odpowiedniki czeskiej jednostki. Prawa strona tabelki ukazuje, jakie odpowiedniki w języku czeskim ma czasownik *lubić*, czyli najczęściej wybierany polski ekwiwalent czeskiego *mít rád*.

wykres sporządzony wyłącznie na podstawie czeskich oryginałów tłumaczonych na język polski²¹:

Wykres 1. Rozkład procentowy, ukazujący, jak tłumaczona jest na język polski czeska jednostka *mít rád*

Rezultat badania statystycznego może być wskazówką dla tłumacza, ale raczej nie przesądzi jego wyboru. Polskie czasowniki, będące odpowiednikami badanej jednostki czeskiej, odnoszą się do zupełnie różnych uczuć (emocji). Dla osoby polskojęzycznej *mít rád* jest pojęciem z pogranicza pól semantycznych *kochać* i *lubić* i jako takie jest pojęciem obcym (Kaczmarek 2013; Kaczmarek i Rosen 2013a, 2014a). Nic więc dziwnego, że w przekładach pojawiają się oba odpowiedniki – por. przykładowe konteksty:

Víte, pane Dvořák, já mám rád rodinu a dělám pro ni všechno.

*Wie pan, panie Dworzak, jak kocham rodzinę i że robię dla niej wszystko.*²²

Mám tě strašně rád, řekl.

*Strasznie cię kocham – rzekł.*²³

Tak tě mám ráda.

*Takim cię lubię.*²⁴

Já mám podzim ráda.

*Ja lubię jesień.*²⁵

²¹ Wśród oryginalnie czeskich tekstów tłumaczonych na język polski pojawiło się 2799 jednostek *mít rád*; badanie ograniczyliśmy do tekstów beletrystycznych.

²² Fuks-SpalovacMrtvol : Fuks, Ladislav; *Spalovač mrtvol*, Praha 1983 / *Palacz zwłok*, tłum. Janusz Anderman, Tadeusz Lis, Kraków 1979.

²³ Kundera-Valčík_na_rozl: Kundera, Milan; *Valčík na rozloučenou*, Brno 1997 / *Walc pożegnalny*, tłum. Piotr Godlewski, Warszawa 2001

²⁴ Rezac-Rozhrani: Řezáč, Václav; *Rozhraní*, Praha 1944 / *Krawędź*, tłum. Maria Erhartowa, Warszawa 1954.

Jeżeli dane pojęcie nie istnieje w języku docelowym, próba odtworzenia go w tym języku może być związana ze stratą części znaczenia lub jego znaczną modyfikacją²⁶.

3.2. Co znaczy *milovat*?

Eksplorując pole semantyczne miłości, dochodzimy do czeskiego czasownika *milovat*. W cytowanym już wcześniej słowniku czesko-polskim (Siatkowski, Basaj 2002) leksem *milovat* ma trzy ekwiwalenty: *kochać*, *miłować*, *mieć zamiłowanie*²⁷. Również w przypadku tej jednostki sprawdzimy, jaki najczęstszy jej ekwiwalent pojawia się w InterCorp²⁸.

²⁵ Douskova-Hrdy_Budzes: Dousková, Irena; *Hrdý Budžes*, Praha 1998 / *Bqđžesz*, tłum. Joanna Derdowska, Poznań 2003.

²⁶ Problem straty części znaczenia lub jego modyfikacji dotyczy także innych jednostek. W języku polskim nie znajdujemy trafnego jednowyrazowego odpowiednika np. dla czeskiego czasownika *toužit*; jego ekwiwalentami w języku polskim są: *teżknić*, *pragnąć marzyć* (Siatkowski, Basaj 2002). Tłumaczenie czeskiej jednostki na język polski wiąże się z wyborem któregoś z ekwiwalentów, a tym samym jednego z odcieni znaczeniowych *toužit* oraz ze stratą pozostałych; pozbawiając przekład specyficznej kombinacji znaczeń oryginału, czynimy go niedokładnym, czyli niedosłownym. Ponieważ dosłowne tłumaczenie jest niemożliwe, można próbować ustalić, czy istnieją jakieś czynniki formalno-leksykalne warunkujące dobór najlepszego w danej sytuacji ekwiwalentu, a tym samym minimalizujące problem niedosłowności (Kaczmarek, Rosen 2014a). Tego problemu dotyczy również niniejszy artykuł.

²⁷ Podobnie jak w przypadku pierwszej frazy również i ekwiwalenty czasownika *milovat* proponowane przez słownik czesko-polski odpowiadają znaczeniom wskazanym przez słownik jednojęzyczny języka czeskiego: **milovati** – (1) (koho, 4. p.) pocít'ovat k někomu mileneckou lásku: miloval ženu celou svou bytostí; milovali se věrně; věrné naše milování (Sab.); milovali se spolu každého dne, milenecky se laskali; souložili; ♦ hoch miluje holky a čert spolky (pořek.); (2) (koho, co) pocít'ovat neerotickou lásku, mít rád (op. nenávidět): m. rodiče; vlast svou máš nade vše m. (Ner.); milující srdce mateřské; ♦ koho bůh miluje, toho křížkem navštěvuje (přísloví); (3) (koho, co) mít v oblibě, dbát o někoho, o něco: m. společnost; m. pohodlí; miluj pravdu!; m. zpěv, tanec; květiny milují slunce, potřebují. Zob.

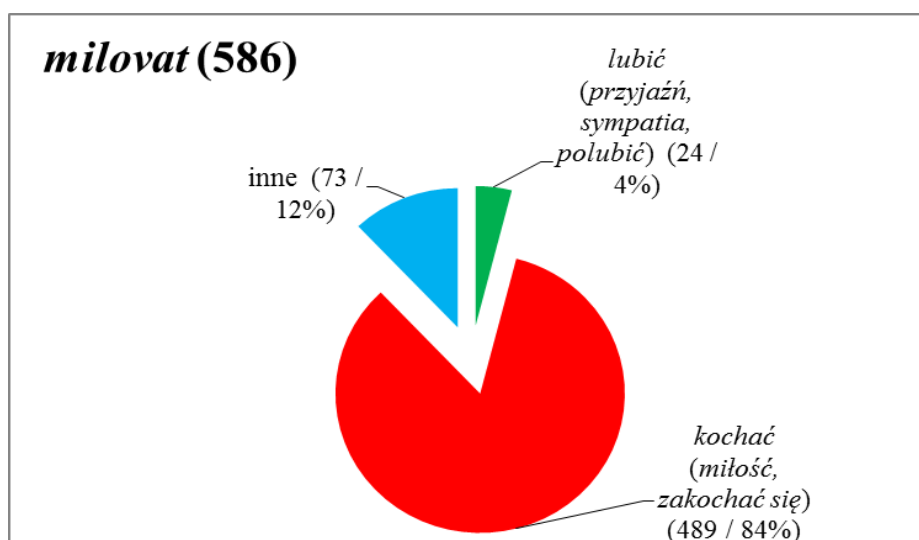
<http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=milovati&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>

²⁸ Prawa strona tabelki ilustruje, jakie czeskie odpowiedniki ma czasownik *kochać*, czyli najczęstszy ekwiwalent czeskiego *milovat*.

<i>milovat</i>			
polskie odpowiedniki czeskiej jednostki <i>milovat</i>		czeskie odpowiedniki polskiego leksemu <i>kochać</i>	
1731	<i>kochać</i>	1731	<i>milovat</i>
81	<i>uwielbiać</i>	511	<i>rád (mít)</i>
50	<i>lubić</i>	113	<i>miláček</i>
41	<i>milować</i>	47	<i>láska</i>
33	<i>miłość</i>	40	<i>zamilovaný</i>
33	<i>pokochać</i>	36	<i>drahoušek</i>
31	<i>kochany</i>	27	<i>milování</i>
14	<i>zakochany</i>	27	<i>zamilovat</i>
13	<i>przepadać</i>	25	<i>milující</i>
10	<i>zakochać</i>	23	<i>pomilovat</i>
8	<i>ukochany</i>	17	<i>milovaný</i>
3	<i>oddawać</i>	15	<i>zlato</i>

Tabela 3. Najczęstsze polskie ekwiwalenty czeskiego leksemu *milovat* oraz najczęstsze czeskie ekwiwalenty polskiego czasownika *kochać* (na podstawie słownika wygenerowanego z czesko-polskiej części korpusu InterCorp) wraz z liczbą określającą ilość poświadczeń

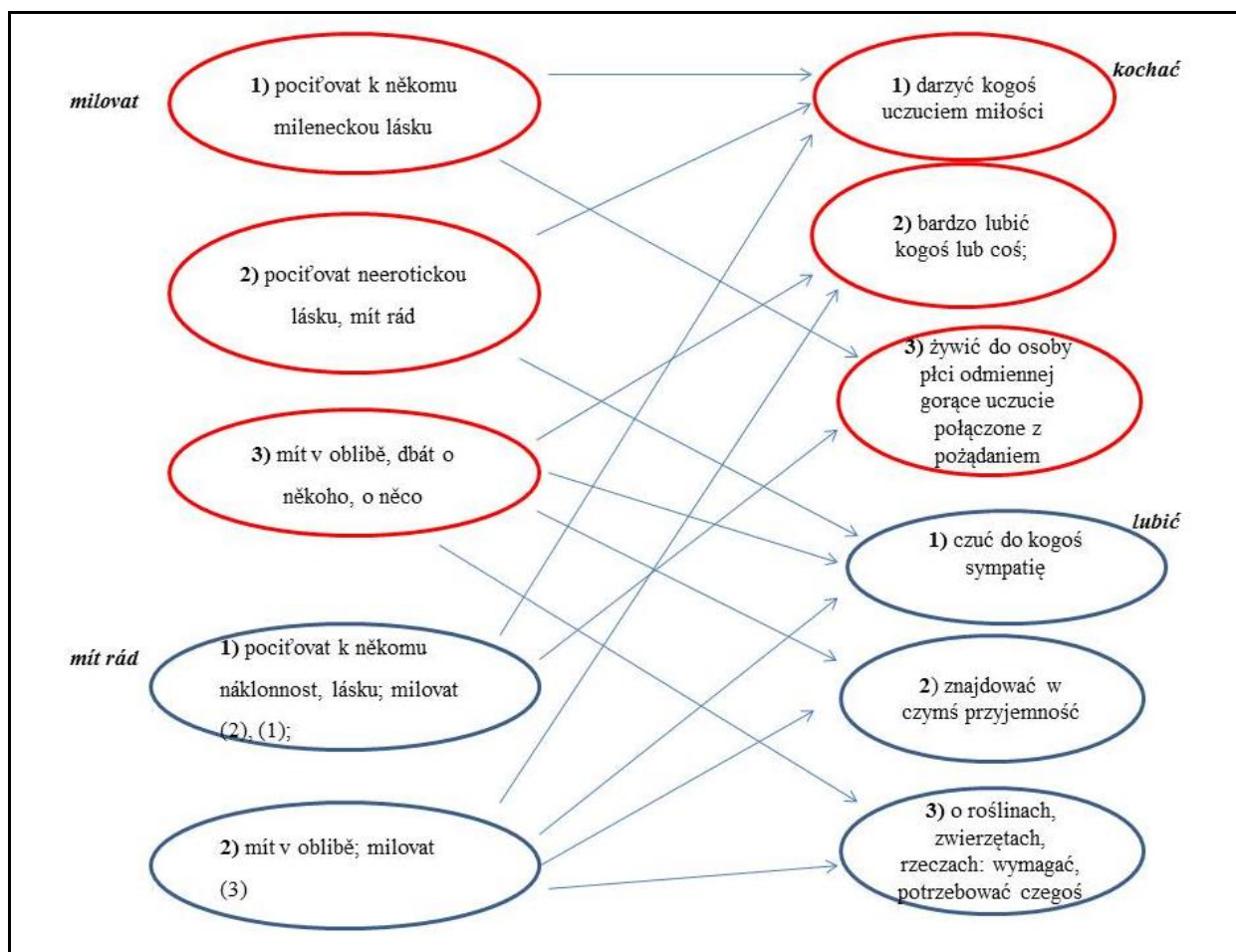
Przewagę czasownika *kochać* jako ekwiwalentu dla jednostki *milovat* potwierdza również wykres ilustrujący badanie przeprowadzone na 586 poświadczeniach z InterCorpu²⁹:

Wykres 2. Rozkład procentowy, ukazujący, jak tłumaczona jest na język polski czeska jednostka *milovat*

²⁹ Analizowaliśmy ponownie oryginalnie czeskie teksty beletrystyczne, tłumaczone na język polski.

Otrzymane wyniki statystyczne zgadzają się z dążeniem rodzimych użytkowników języka polskiego do odwzorowania w języku obcym schematu z własnego języka³⁰. W tej sytuacji możemy automatycznie przypisać jednostce *milovat* znaczenie ‘kochać’, a frazie *mít rád* – znaczenie ‘lubić’. Jednak zarówno jednostki czeskie, jak i polskie posiadają kilka znaczeń, przy czym polskie ‘kochać’ i czeskie ‘milovat’ mogą odnosić się do uczuć niezwiązanych z miłością (Głąbska 2014: 46-47). Poniższa mapa pokazuje przecinanie się znaczeń w przypadku tych czterech jednostek³¹:

³⁰ W języku polskim ‘lubić’ i ‘kochać’ oznaczają zupełnie inne uczucia. Różni je przede wszystkim inna jakość, a nie intensywność przeżywania.

³¹ Mapa powstała na podstawie definicji ze słowników jednojęzycznych dostępnych online: <http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=r%C3%A1d&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>; <http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=milovati&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>; <http://sjp.pwn.pl/szukaj/lubi%C4%87.html>; <http://sjp.pwn.pl/szukaj/kocha%C4%87.html>. Odzwierciedla tylko sposób rozumienia i przekładu czeskich jednostek na język polski (dlatego strzałki skierowane są tylko w jedną stronę). Wzięte pod uwagę zostały tylko cztery opisywane jednostki; zdajemy sobie jednak sprawę z tego, iż na kompleksowej mapie znaczeń powinny się znaleźć również takie potencjalne ekwiwalenty jak np. *uwielbiać*. Jednostki *kochać* i *lubić* traktujemy tu jako reprezentantów dla grup ekwiwalentów mogących nosić cechę *miłość* lub *sympatia*. Równoważności znaczeń zostały ustalone na podstawie manualnej analizy poświadczeń korpusowych (czeskie oryginały w przekładzie na język polski), w sumie 3385 przykładów w języku czeskim i tyleż w języku polskim.

Obraz 1. Sieć powiązań znaczeń czeskich jednostek *mít rád* i *milovat* oraz polskich – *kochać* i *lubić*

Dalsze badania potwierdzają złożony charakter tej ekwiwalencji.

3.3. Ankieta

Przygotowana w tym celu ankieta miała na celu wysondowanie, jak rozumieją *mít rád* Czesi³². W ankiecie poprosiliśmy wprost o odpowiedź, czy *mít rád* i *milovat* to jednostki synonimiczne i czy istnieją pomiędzy nimi jakieś różnice znaczeniowe. Kolejne pytanie dotyczyło obiektów, jakie łączą się z tymi jednostkami. Wyniki ankiety przedstawione są w poniższej tabeli:

	<i>Milovat</i>	<i>mít rád</i>
obiekty	osoba, aktywność, jedzenie, zwierzęta, muzyka, przyroda	osoba, jedzenie, picie, muzyka, aktywność, piwo przyroda, rodzice, dziewczyna, życie, zwierzęta
definicja	najwyższy stopień miłości, "mít rád" ale intensywniej, być w głębokiej relacji, czuć 'love' ³³ , coś więcej niż "mít rád", bardzo silne pozytywne emocje	lubić kogoś czy coś, pozytywne emocje

Tabela 3. Obiekty łączące się z jednostkami *milovat* i *mít rád* według respondentów

Obiekty powtarzają się w obu kolumnach tabelki, co oznacza, że według respondentów jednostki te mogą się łączyć z takimi samymi obiektami. Na uwagę zasługuje fakt, iż

³² Ankiety przeprowadziliśmy w grudniu 2013 roku pośród 30 osób, rodzimych użytkowników języka czeskiego w wieku od 19 do 24 lat. Byli to studenci Technicznego Uniwersytetu w Libercu (Wydział Przyrodniczo-Humanistyczny i Pedagogiczny) uczestniczący w seminarium „Język czeski jako obcy”.

³³ Element 'love' – oryginalnie z czeskiej ankiety.

respondenci nie potrafili wskazać jakościowej różnicy pomiędzy tymi dwoma jednostkami; w 100% zgodzili się jednak, iż *milovat* to po prostu coś więcej niż *mit rád*³⁴.

3.4. Czeskie fora internetowe

Niejednoznaczność odpowiedzi ankietowych wzbudza podejrzenie, iż *mit rád* może być sprawiać problemy również rodzimym użytkownikom języka czeskiego. Na czeskich forach internetowych odnaleźliśmy dużą liczbę postów, których autorzy rozważają znaczenie *mit rád* jako wyznania³⁵; nie mają natomiast wątpliwości co do znaczenia czasownika *milovat* (*miluju tě*) użytej jako deklaracja³⁶. Większość z postów potwierdza przeświadczenie respondentów o tym, że *mit rád* wyraża uczucie mniej intensywne niż *milovat*:³⁷

*Ovšem mit rád – to člověk může mít knihu, kamaráda, psa... v tom není nic erotického*³⁸.

‘Owszem lubić – człowiek może książkę, kolegę, psa... nie ma w tym nic erotycznego’

*Vidím to přesně jako Arnika. Pro mě byly hranice teda vždy jasný. Zamilovaná jsem byla ze začátku do současného přítele. Už jsme spolu několik let, ale pořád ho miluju. Ráda mám třeba ex, se kterým jsme se rozešli už před 5 lety, ale v dobrém. Takže asi takhle – zamilovanost zezáčátku, miluju někoho potom, co prvotní zamilovanost přešla. A ráda mám kamarády, blízké atd*³⁹.

‘Widzę to dokładnie tak jak Arnika. Dla mnie granica była zawsze jasna. Zakochana byłam na początku w obecnym partnerze. Jesteśmy razem już kilka lat, ale ciągle go kocham. Lubię na przykład ex, z którym rozstaliśmy się już przed 5 laty, ale w dobrej atmosferze. Także chyba jest to tak – zakochanie na początku, kocham kogoś potem, kiedy pierwsze zakochanie mija. A lubię przyjaciół, bliskich, itd.’

*Ono mit ráda můžu i rajskou, ale milovat... je prostě něco jiného*⁴⁰.

‘Lubić to mogę i zupę pomidorową, ale kochać... to jest po prostu coś innego’

³⁴ Być może czynnikiem warunkującym ustalenie adekwatnego ekwiwalentu w odniesieniu do *mit rád* / *milovat* jest również płeć osoby wypowiadającej te słowa. Jest to aspekt, który także warto zbadać i wrócimy do tego w dalszej części artykułu.

³⁵ Należy tu podkreślić, iż wszystkie wpisy rozpoczynające dyskusję na ten temat pochodziły od kobiet. Jeśli w dyskusji uczestniczył mężczyzna, występował w roli osoby komentującej wcześniejsze wpisy.

³⁶ <http://diskuse.doktorka.cz/mit-rad-zamilovat-se-milovat/>, <http://www.poradte.cz/spolecnost/21684-milovat-nebo-mit-rad.html>, <http://janajerabkova.blog.idnes.cz/c/194377/Milovat-nebo-mit-rad.html> - - dostęp 25.08.2014 Por. Kaczmarska 2013.

³⁷ Polskie wersje wypowiedzi z Internetu – tłumaczenie autorki. Jako odpowiednik frazy *mit rád* został tu wybrany czasownik *lubić*. Zwłaszcza ostatni z przykładów ilustruje trudność przekładu tej czeskiej frazy na język polski.

³⁸ <http://diskuse.doktorka.cz/mit-rad-zamilovat-se-milovat/archiv/0/>; dostęp 25.08.2014

³⁹ <http://diskuse.doktorka.cz/mit-rad-zamilovat-se-milovat/>; dostęp 25.08.2014

⁴⁰ <http://www.poradte.cz/spolecnost/21684-milovat-nebo-mit-rad.html>; dostęp 25.08.2014

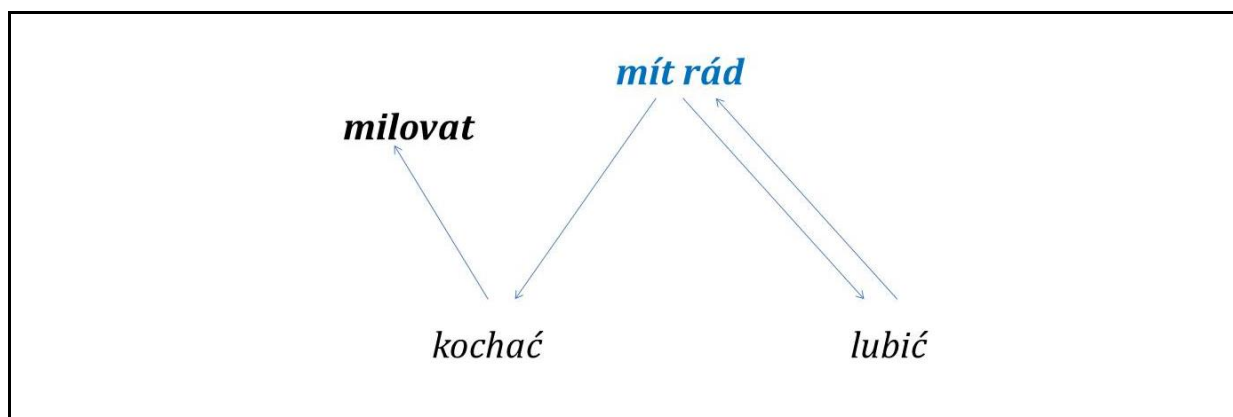
W jednym tylko przypadku autorka wpisu utożsamia czasownik *milovat* z wyrażaniem miłości fizycznej, a jednostkę *mít rád* – z uczuciem głębokiej miłości, wsparciem, zrozumieniem:

Miluji tě – má jistý sexuální náboj. Milenci po setkání odhazují oblečení, cesta vede směrem k ložnici. Je v tom touha, láska, zamilovanost a chtíč. Pro dnešek, zítřek, rok, snad dva. Méně citu a porozumění. Mám tě rád – je v tom všechno: cit, porozumění, láska, podpora. Že se jeden na druhého může spolehnout, budou spolu, až jim bude ouvej. Nebudou nikdy sami. Je to jako v němém filmu, kdy není třeba slov, protože hovoří oči, činy. V nich se zobrazuje láska, něha, starost. Mám tě rád už není jen o slovech. Je to o životě⁴¹.

‘Kocham cię – ma w sobie pewny ładunek seksualny. Kochankowie, spotykając się, zrzucają ubrania, droga prowadzi w kierunku sypialni. Jest w tym tęsknota, miłość, zakochanie i pożądanie. Na dziś, jutro, rok, może dwa. Lubię cię – jest w tym wszystko – uczucie, zrozumienie, miłość, wsparcie. Ze jeden na drugim może polegać, będą razem na dobre i na złe. Nie będą nigdy sami. Jest to jak w niemym filmie, kiedy nie trzeba słów, ponieważ mówią oczy, czyny. W nich wyraża się miłość, czułość, troska. Lubię cię to nie tylko słowa. Tu chodzi o życie.’

4. Wnioski

Czasownik *milovat* nie sprawia trudności w przekładzie; w języku polskim ma swój doskonały ekwiwalent, którym jest czasownik *kochać*.

Obraz 2. Ekwiwalencja czasowników: *mít rád*, *milovat* / *lubić*, *kochać*

W języku polskim nie istnieje natomiast jednostka, która oddawałaby emocje z pogranicza miłości i sympatii i jednocześnie zawierałaby oba te uczucia, ponieważ nie istnieje w tym języku takie pojęcie (koncept). Często nie jesteśmy więc w stanie ustalić, jaki jest adekwatny odpowiednik jednostki *mít rád*. Konfrontując język czeski i polski, doświadczamy

⁴¹ <http://janajerabkova.blog.idnes.cz/c/194377/Milovat-nebo-mit-rad.html>; dostęp 25.08.2014

w tym przypadku niezrozumienia. Również ankiety i poszukiwania w forach nie okazały się pomocne. W rezultacie nie jesteśmy w stanie stwierdzić, czy problem z tłumaczeniem *mít rád* może być rozwiązany przez szerszy kontekst. W przypadku *mít rád* jako wyznania, mamy nawet pewność, że tak nie jest. Przekładając frazy z tą jednostką, tłumacz decyduje, czy w tekście chodzi o miłość, czy jedynie o sympatię.

5. Perspektywy

Kwestia znaczenia jednostki *mít rád* i jej adekwatnego tłumaczenia na język polski nie została w tym artykule jednoznacznie rozwiązana. Poza analizą korpusową istnieją jednak inne metody, które warto spróbować wykorzystać w dalszych badaniach. Te można zacząć od próby implementacji metody odszukiwania powtarzalnych struktur, w których analizowana jednostka się pojawia. Mowa o Pattern Grammar (Francis i in. 1996; Hunston i Francis 2000; Ebeling i Ebeling 2013), dzięki której udało się np. automatycznie odróżnić dwa znaczenia innej czeskiej jednostki *být líto: žal, být przykro* (Kaczmarska w druku).

Wartościowe są też metody gramatyki kognitywnej, zwłaszcza, iż znane są prace dotyczące właśnie miłości (m. in. Bierwiaczonek 2002, Głąbska 2014), niestety sposoby te są trudno aplikowalne w analizach automatycznych.

Obiecująco wygląda też możliwość wykorzystania narzędzia WordSketches⁴² w oparciu o materiał z korpusu równoległego InterCorp.⁴³ Jest to jednak kwestia przyszłości, ponieważ o ile możemy zastosować to narzędzie na materiale polskim z korpusu InterCorp, o tyle materiał czeski jesteśmy w stanie analizować tylko poprzez podkorpusy jednojęzyczne języka czeskiego; są one ogromne, a to sprawia, że wyniki są nieporównywalne. Por. ponad 120 tysięcy wyszukanych i przeanalizowanych poświadczeń czasownika *milovat* w języku czeskim (Obraz 3) i jedynie ponad 4 tysiące wyszukanych i przeanalizowanych poświadczeń czasownika *kochać* (Obraz 4):

⁴² “A word sketch is a one-page, automatic, corpus-derived summary of a word’s grammatical and collocational behavior” – <http://www.sketchengine.co.uk/documentation/wiki/Website/Features#Wordsketches> – dostęp 20.09.2014

⁴³ Metoda ta bliska jest poniekąd analizie wymogów walencyjnych, która została wykorzystana podczas poszukiwania polskich ekwiwalentów dla innej czeskiej jednostki – *toužit* (Kaczmarska, Rosen 2013)

Concordance		Word List		Word Sketch		Thesaurus		Find X		Sketch-Diff		Corpus Info		
<h1>milovat</h1> (i) syn freq = 120859 (45.0 per million) Click on collocates in boldface to get multi word sketches.														
has_obj4	21328	16.9	has_subj	15755	6.1	coord	5509	4.3	post_prep	2947	1.6	post_v	389	0.4
brácha	111	6.9	Cage	111	7.67	nenávidět	188	8.09	navzdory	10	3.12	osnova	49	6.59
bližní	68	6.41	Thajec	85	7.32	ctít	200	7.6	nad	190	1.8	dětství	8	2.34
Thajsko	80	6.06	Betty	58	6.63	obdivovat	267	6.76	kvůli	72	1.51	postel	9	1.94
čokoláda	76	5.66	bůh	315	6.33	uctívat	37	6.54	bez	131	1.28	poloha	7	0.96
bůh	175	5.42	Japonec	80	5.99	odpouštět	32	6.25	s	661	0.59	průměr	10	0.67
svíčková	34	5.34	autobusák	20	5.3	hýčkat	25	6.15	od	186	0.43			
cestování	89	5.22	odvaha	85	5.3	zbožňovat	24	6.06	kromě	18	0.42	post_na	178	0.3
příroda	379	5.15	Italos	32	5.11	ochraňovat	12	4.99	vedle	9	0.29	dálka	7	2.09
adrenalin	34	5.09	amerika	21	5.01	mazlit	8	4.99	pro	210	0.21			
sladkost	37	5.07	rus	24	4.88	líbat	16	4.85				has_obj3	136	1.0
luxus	35	4.92	Ježíš	42	4.74	rozmazlovat	6	4.77				Street	15	5.43
hudba	498	4.78	pánbůh	17	4.7	vážít	59	4.45	has_obj7	445	1.8	krasavice	10	5.34
motorek	22	4.78	Francouz	58	4.62	malovat	31	4.12	láska	91	3.62			
poezie	73	4.75	Řek	23	4.4	uznávat	29	4.07	srdce	29	2.19	post_k	135	0.9
golf	39	4.72	Jerry	13	4.36	žnout	14	3.89	bůh	13	1.91	zbláznění	16	9.84
jazz	47	4.69	Číňan	25	4.32	tancovat	8	3.79	cit	6	1.75	smrt	110	3.24
procházka	79	4.68	lid	51	4.21	důvěřovat	11	3.73	publikum	8	0.58			
létání	30	4.68	Čech	191	4.19	toužit	26	3.56	post_s	402	1.2	post_od	129	1.7
hamburger	21	4.67	Angličan	21	4.18	válčit	6	3.56	Vronský	8	7.9	malíčko	22	8.27
kůň	176	4.59	jazz	30	4.18	respektovat	44	3.51	černoch	23	5.75	dětství	58	5.2
fotbal	279	4.54	Američan	100	4.17	rozumět	33	3.49	partnerka	6	2.76	mládí	14	3.36
nakupování	23	4.51	Brito	28	4.16	pečovat	17	3.47	partner	14	0.44			

Obraz 3. Łączliwość czasownika *milovat* wygenerowana przez WordSketch

Concordance		Word List		Word Sketch		Thesaurus		Find X		Sketch-Diff		Corpus Info		
<h1>kochać</h1> ic_pl_ws freq = 4245 (71.9 per million) Click on collocates in boldface to get multi word sketches.														
has_adv	572	25.3	has_acc_obj	384	16.9	has_subj	151	6.7	post_prep	103	0.6			
strasznie	15	8.84	bóg	92	9.47	izaaka	3	9.25	nad	6	2.3			
bardzo	272	8.73	irena	5	8.11	kto	10	5.81	za	8	1.33			
beznadziejnie	5	8.0	ciocia	3	7.4	ktoś	4	4.86	bez	3	1.13			
cudownie	5	7.87	ewa	3	7.25	pani	6	3.64	przez	14	0.71			
has_gen_obj	97	1.6	coord	61	2.9	post_z	11	0.7	post_nad	4	5.9			
hrabia	3	6.52	podziwiać	3	7.38	siła	3	2.45	wszystko	4	2.48			
kto	12	6.09	chcieć	5	7.1									
bóg	7	5.86	nienawidzić	3	6.92									
ktoś	6	5.86	zanowić	6	6.86									

Obraz 4. Łączliwość czasownika *kochać* wygenerowana przez WordSketch.

Narzędzie to dla czeskiej części korpusu InterCorp jest dopiero w przygotowaniu.

Uzupełnieniem analizy manualnej mogą być również eksperymentalne próby stochastycznego modelowania wyboru ekwiwalentu na podstawie analizy kontekstu (także składniowego)⁴⁴; podjęliśmy je dla innych czeskich czasowników – ich omówienie przynoszą prace: Kaczmarska, Rosen, Hana, Hladká (w druku). Innymi metodami wartymi uwagi są wszelkie sposoby związane z procesem Word Sense Disambiguation⁴⁵, czyli z maszynowym rozróżnieniem znaczenia.

Bez względu jednak na to, jak skomplikowanych metod byśmy nie użyli⁴⁶, w niektórych przypadkach przyjdzie nam się zmierzyć wręcz z niemożnością oddania pewnych treści w języku docelowym, ponieważ nie są one wyrażalne również w języku wyjściowym. Wcześniej zwróciła na to uwagę A. Wierzbicka (1971: 30), pisząc o relacji między przeżywaniem uczuć i mówieniem o nich:

Uczucie to jest coś, co się czuje – a nie coś, co się przeżywa w słowach. W słowach można zapisać myśli – nie można zapisać w słowach uczuć. Myśl jest czymś, co ma strukturę dającą się odtworzyć słowami. Uczucie z natury rzeczy jest pozbawione struktury, a więc niewyraźne.

Być może dotyczy to także analizowanej jednostki *mít rád*. Gdy słyszymy frazę *mám tě rád / mám tě ráda*, przyjść może nam na myśl Mickiewiczowska *Niepewność: Czy to jest przyjaźń, czy to jest kochanie?*⁴⁷

Bibliografia

- Bierwiaczonek B., 2002, *A Cognitive Study of the Concept of Love in English*, Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Čermák F., Koček J., red., 2010, *Mnohojazyčný korpus InterCorp: Možnosti studia*, Praha.
- Čermák F., Rosen A., 2012, *The case of InterCorp, a multilingual parallel corpus*, *International Journal of Corpus Linguistics* 13(3), s. 411-427.

⁴⁴ Polegają one na ustalaniu ekwiwalentu na podstawie badania najbliższego otoczenia. Wykorzystywane są w tym celu dwie metody: analiza szeregu kilku leksemów przez i za badanym słowem kluczowym oraz analiza leksemów bezpośrednio zależnych od słowa kluczowego.

⁴⁵ *Word sense disambiguation (WSD) is the ability to identify the meaning of words in context in a computational manner.* – z artykułu Roberto Navigli: *Word Sense Disambiguation: A Survey* - http://www.cse.unt.edu/~tarau/teaching/NLP/papers/ACM_Survey_2009_Navigli.pdf - dostęp 18.11.2014

⁴⁶ W językoznawstwie komputerowym znane są prace nad algorytmami ulepszającymi tłumaczenia maszynowe czy różnicującymi znaczenia jednostek wieloznacznych (np. wspomniane już WSD). Badania takie są już na świecie prowadzone od dawna i znane są także takie, które wykorzystują korpusy równoległe. W większości opierają się one na olbrzymich danych uzyskanych z korpusów i bazują na różnych metodach matematycznych (w tym – statystycznych), np. (Liang Tian i in. 2014; Młodzki i in. 2012; Liang Tian i in. 2010; Han i in. 2013; Kędzia i in. 2014). Opracowywane algorytmy wykorzystują też różne podejścia lingwistyczne; szerzej na ten temat – Han i in. 2013. Por. Kaczmarska 2015.

⁴⁷ Adam Mickiewicz, *Niepewność*, Poezje Adama Mickiewicza, tom 1, Kraków 1899

- Ebeling J., Ebeling S. O., 2013, *Patterns in contrast*. John Benjamins Publishing Company.
- Francis G., Hunston S., Manning E., 1996, *Collins COBUILD Grammar Patterns 1: Verbs*, HarperCollins.
- Głąbska M., 2014, *Obraz miłości we współczesnym języku polskim (na podstawie analizy znaczeń leksemów kochać i miłość)*, Warszawa.
- Han A. L., Lu Y., Wong D.F., Chao L.S., He L., Junwen X., 2013, *Quality Estimation for Machine Translation Using the Joint Method of Evaluation Criteria and Statistical Modeling*, [w:] *Proceedings of the Eighth Workshop on Statistical Machine Translation*, s. 365-372. Association for Computational Linguistics.
- Hunston S., Francis G., 2000, *Pattern Grammar: A corpus-driven approach to the lexical grammar of English*. John Benjamins Publishing Company.
- Jirásek K., 2011, *Využití paralelního korpusu InterCorp k získávání ekvivalentů pro chorvatsko-český slovník*, [w:] F. Čermák, red., *Korpusová lingvistika Praha 2011: 1 – InterCorp* (45-55). Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Kaczmarska E., 2013, *Czeskie czasowniki oznaczające stany psychiczne – sposoby ustalania polskich ekwiwalentów na podstawie korpusu równoległego InterCorp*. Referat wygłoszony na konferencji *Zbliżenia: językoznawstwo – translatoryka – literaturoznawstwo*, Konin 13-14.11.2013. Dostęp online: DOI: 10.13140/2.1.2903.6485
- Kaczmarska E., w druku, *W poszukiwaniu znaczenia czasowników wyrażających stany psychiczne. Analiza czeskich czasowników i ich polskich ekwiwalentów – próba implementacji wybranych teorii lingwistycznych (walencja, gramatyka przypadków głębokich, Pattern Grammar, lingwistyka kognitywna)*.
- Kaczmarska E., Rosen A., 2013a, *Czego nie można wyrazić w języku polskim, czyli o leksykalnych w nim brakach*. „Polonica” 34, s. 53-66.
- Kaczmarska E., Rosen A., 2013b, *Między znaczeniem leksykalnym a walencją – próba opracowania metody ekstrakcji ekwiwalentów na podstawie korpusu równoległego*. „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej” 48, s. 103-121.
- Kaczmarska E., Rosen A., 2014a, *Niedosłowności w dialogu czesko-polskim*. Referat wygłoszony na konferencji *Język trzeciego tysiąclecia: (Nie)dosłowność*, Kraków 13-14.03.2014. Dostęp online: DOI: 10.13140/2.1.3286.2402
- Kaczmarska E., Rosen A. 2014b, *Praktyczny przewodnik po korpusie równoległym InterCorp*, [w:] M. Hebal-Jeziarska, red., *Praktyczny przewodnik po korpusach języków słowiańskich*, s. 207-231, Warszawa: Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego.
- Kaczmarska E., Rosen A., Hana J., Hladká B., w druku, *Syntactico-semantic analysis of arguments as a method for establishing equivalents of Czech and Polish verbs expressing mental states*. Referat prezentowany na konferencji *Grammar and Corpora*, Warszawa, 25-27.06.2014.

- Kędzia P., Piasecki M., Kocoń J., Indyka-Piasecka A., 2014, *Distributionally Extended Network-Based Word Sense Disambiguation in Semantic Clustering of Polish Texts*, [w:] *IERI Procedia (International Conference on Future Information Engineering)* 10, s. 38-44. Dostęp online: DOI: 10.1016/j.jeri.2014.09.073
- Lewandowska-Tomaszczyk, B., 1984, *Conceptual Analysis, Linguistic Meaning, and Verbal Interaction*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Lewandowska-Tomaszczyk B., red., 2005, *Podstawy językoznawstwa korpusowego*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Lewandowska-Tomaszczyk B., 2013, *Komunikacja i konstruowanie znaczeń w przekładzie*. Referat prezentowany na konferencji *Zbliżenia: językoznawstwo –translatoryka – literaturoznawstwo*, Konin, 13-14.11.2013.
- Młodzki R., Kopeć M., Przepiórkowski A., 2012, *Word Sense Disambiguation in the National Corpus of Polish. Philological Studies*. „Prace Filologiczne” LXIII, s. 155-166.
- Navigli R., 2009, *Word Sense Disambiguation: A Survey*, dostęp online: http://www.cse.unt.edu/~tarau/teaching/NLP/papers/ACM_Survey_2009_Navigli.pdf
- Och F. J., Ney H., 2003, *A Systematic Comparison of Various Statistical Alignment Models*. *Computational Linguistics* 29 / 1, s. 19-51.
- Rosen A., Vavřín M., *Korpus InterCorp – čeština, verze 7 z 19. 12. 2014*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2014. Dostęp online: <http://www.korpus.cz>
- Siatkowski J., Basaj M., 2002, *Słownik czesko-polski*, Warszawa: Wiedza Powszechna.
- Skoumalová H., 2008, *Extracting dictionaries from parallel corpora*, [w:] *Proceedings of The Third Baltic Conference on Human Language Technologies*, Kaunas: Vytautas Magnus University, s. 297–301.
- Tian L., Wong F., Chao S., 2010, *An Improvement of Translation Quality with Adding Key-Words in Parallel Corpus*, [w:] *Machine Learning and Cybernetics (ICMLC)* Vol. 3, s. 1273 – 1278. Dostęp online: DOI: 10.1109/ICMLC.2010.5580888
- Tian L., Wong D. F., Chao L. S., Oliveira F., 2014, *A Relationship: Word Alignment, Phrase Table, and Translation Quality*. *The Scientific World Journal*. Hindawi Publishing Corporation. Dostęp online: <http://dx.doi.org/10.1155/2014/438106>
- Wierzbicka A., 1971, *Kocha – lubi – szanuje. Medytacje semantyczne*. Warszawa: Wiedza Powszechna

Strony internetowe

- <http://diskuse.doktorka.cz/mit-rad-zamilovat-se-milovat/>
- <http://diskuse.doktorka.cz/mit-rad-zamilovat-se-milovat/archiv/0/>
- <http://janajerabkova.blog.idnes.cz/c/194377/Milovat-nebo-mit-rad.html>
- <http://sjp.pwn.pl/szukaj/kocha%C4%87.html>

<http://sjp.pwn.pl/szukaj/lubi%C4%87.html>
<http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=milovati&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>
<http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=r%C3%A1d&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>
<http://stodolni.org/wp-content/uploads/2013/09/slovníktematyczny.pdf>
http://www.cse.unt.edu/~tarau/teaching/NLP/papers/ACM_Survey_2009_Navigli.pdf
<http://www.cz-pl.tri-lite.pl/>
<http://www.etranslator.ro/pl/czeski-polski-online-tlumacz.php>
<http://www.korpus.cz/intercorp/?req=doc:uvod>
<http://www.poradte.cz/spolecnost/21684-milovat-nebo-mit-rad.html>
<http://www.sketchengine.co.uk/documentation/wiki/Website/Features#Wordsketches>
<http://www.statmt.org/moses/giza/GIZA++.html>
<https://pl.glosbe.com/cs/pl/>
www.korpus.cz/intercorp

Elżbieta Kaczmarska

Mít rád czy *milovat*? O czeskiej miłości po polsku

Streszczenie

Artykuł koncentruje się na metodach poszukiwania ekwiwalentów dwu jednostek czeskich. Materiał z korpusu równoległego ukazuje, iż znaczenie jednego z nich (*mít rád*) nie jest łatwe do ustalenia nie tylko ze względu na jego wieloznaczność, ale także na niejednoznaczność w jego odbiorze (również przez rodzimych użytkowników języka czeskiego). Korpus równoległy umożliwia wskazanie całego łańcucha ekwiwalentów, ale żaden z nich nie pokrywa pola znaczeniowego czeskiej jednostki. Autorka wskazuje na ewentualne dalsze metody ustalania ekwiwalentów (niektóre z nich przetestowane zostały na innych jednostkach czeskich).

Słowa kluczowe: ekwiwalent, korpus równoległy, przekład, język czeski, język polski